

DRIEPAS

Jaargang 10, nummer 2, augustus 1993

HISTORISCHE KRING DUIVEN, GROESSEN, LOO

COLOFON

De DRIEPAS is het verenigingsblad van de Historische Kring Duiven Groessen-Loo. Het verschijnt drie tot vier keer per jaar. Artikelen mogen alleen overgenomen worden na schriftelijke toestemming van de auteur en met bronvermelding.

Abonnementsprijs f. 10,-, voor postabonnees f. 15,00 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op onderstaande bank- of girorekening. Voor leden van de Historische Kring gratis. Losse nummers f. 4,00.

Het lidmaatschap van de Historische Kring bedraagt per jaar f 22,50, buiten de Gemeente Duiven f 27,50 (wegens postbezorging), over te maken op postgiro 49 23 697 of Rabobank rekeningnummer 31.54.07.484 t.n.v. de Historische Kring Duiven Groessen Loo te Duiven.

Secretariaat:

A.Th.J. Boss
van Dorth tot Medlertsraat 5
6921 AT D U I V E N

Redactie DRIEPAS:

W.F.W.M. van Heugten, Duiven
Th.M.J. Jonker, Loo

Redactieadres:

zie secretariaat Historische Kring

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS

Bij de omslag:

Tekening van de ereboog, die op 26 juli 1808 in het Loo was opgesteld bij gelegenheid van een bezoek van Koning Lodewijk Napoleon.

DE PROCESSIE OF OMDRACHT TE GROESSEN

Een processie is een katholieke, kerkelijke optocht van priesters en leken in of buiten de kerk.

In het verleden waren er meerdere soorten processies gebruikelijk. Met palmzondag werd om de kerk getrokken en na een heel ritueel, waarbij drie keer met het kruis op de kerkdeur werd geklopt, trok men weer naar binnen. Op 2 februari, Maria Lichtmis, werden er brandende kaarsen in processie meegevoerd. Met Sint Marcus, 25 april, en op de zogeheten kruisdagen, de maandag, dinsdag en woensdag voor Hemelvaart, waren er bidprocessies voor de vruchten der aarde; daarbij werd om de kerk getrokken en de litanie van Alle Heiligen gezongen.

Op de zondag voor 15 september, feestdag van Maria, Moeder van Smarten, trok men vanuit Groessen in processie naar Oud-Zevenaar, bedevaartsplaats van de Moeder van Smarten.

Processies worden gekenmerkt door het meedragen van het kruis, vaandels etc. en veelal ook het H. Sacrament. In dat geval spreekt men van een Sacramentsprocessie of Omdracht.

Omdracht

De Grote Omdracht in Groessen vindt jaarlijks plaats op Drievuldigheidszondag, de zondag na Pinksteren. Deze processie trekt in ongeveer een uur vanuit de kerk volgens een traditionele route door het dorp weer terug naar de kerk, waarbij het Allerheiligste wordt rondgedragen (omdragen - omdracht) langs de huizen en de velden.

Processies waren vroeger allereerst een manifestatie van het katholieke geloof, de verbondenheid van de gemeenschap, waarin hulde werd gebracht aan Christus in het Heilig Sacrament. Daarnaast was de processie een kleurrijke stoet van kleine en grote bruidjes, misdienaars, koren, muziekkorpsen en de schutterij, vaandels en groepsvlaggen. Eertijds werden ook allerhand emblemen en attributen megedragen, die uiting gaven aan het geloof, zoals de gebruikelijke symbolen voor "Geloof, Hoop en Liefde".

Eerder bestond er in Groessen ook een Kleine Omdracht, die in en om de kerk werd gehouden. Deze kleine Sacramentsprocessie werd van 8 september verplaatst naar 15 augustus. Bij deze omdracht werd een kleiner baldakijn gebruikt met twee draagstokken. Met de Grote Omdracht is het grote baldakijn of hemel met vier draagpoten gebruikelijk. Deze hemel is

Het Allerheiligste bij het derde rustaltaar, midden jaren '70 (foto mevr. M. Polman). Op het altaar v.l.n.r. pastoor Koch, oud-pastoor Ydema en pastor Van het Erve uit Westervoort. Rechts is het kleine baldakijn te zien met een tweetal lantaarndragers.

enkele jaren geleden helemaal opgeknapt en van een nieuw doek voorzien. De priester loopt onder het baldakijn en draagt de monstrans met daarin de gewijde Hostie = het Heilig Sacrament = Ons Heer = het Allerheiligste. Deze zogenoemde retabelmonstrans werd omstreeks 1700 speciaal voor Groessen vervaardigd door de Kalkarse edelsmid Rabanus Raab en behoort tot de kostbaarste liturgische kunstvoorwerpen, die de parochie bezit. Die monstrans wordt nu al zo'n kleine drie eeuwen tijdens de processies in Groessen meegevoerd.

Al omtrent het midden van de 16e eeuw wordt het houden van processies vermeld door de Groessense pastoor Jacob Valck in zijn "Kerckenboeck". Hij schreef dat de koster de klokken moest luiden met de processie. Vermoedelijk was toen de jaarlijkse Grote Omdracht op Sacramentsdag en niet zoals nu op Drievuldigheidszondag.

Ontstaan van de omdracht

Sacramentsprocessies zijn in de Middeleeuwen ontstaan na de instelling van Sacramentsdag.

Vanaf de 12e eeuw ontstond er een grote verering voor het Heilig Sacrament van de Eucharistie. Die verering hing samen met het feit, dat de middeleeuwse mens een groot verlangen had de hostie te zien, te aanschouwen. Dit leidde in die tijd al tot de opheffing van de hostie na de consecratie. In eerste instantie was deze verering nauw verbonden met de viering van de Eucharistie zelf. Maar al gauw kwam ze daarvan helemaal los te staan en werd er een aparte feestdag voor in het leven geroepen. In 1264 werd door paus Urbanus IV de eerste donderdag na Drievuldigheidszondag (wanneer de gewone zondagen door het kerkelijk jaar weer beginnen) als feestdag uitgeroepen. Dat de keuze op een donderdag viel, houdt verband met de gedachtenis van het Eucharistisch Sacrament op Witte Donderdag. Op de avond voor Goede Vrijdag paste een feeststemming niet en daarom besloot men tot een aparte feestelijke dag: Sacramentsdag. De viering van Sacramentsdag is sinds een aantal jaren in Nederland verplaatst van donderdag naar de daaropvolgende zondag.

Al vanaf ongeveer 1275 hield men op deze dag in Keulen, aansluitend op de feestmis, een sacramentsprocessie. In de 14e eeuw was dit gebruik in een groot aantal landen bekend. Overal ging deze sacramentsprocessie gepaard met veel pracht en praal. Hier ligt ook een samenhang met de kermis. Dat woord is afkomstig van kerkmis, een jaarlijks feest bij gelegenheid van de herdenking van kerkwijding. Dat begon met een plechtige heilige mis, waarna de gilden met muziek en vaandels uittrokken. Dit gebeuren heeft als het ware als voorbeeld gediend bij het ontstaan van de sacramentsprocessies. Het is zo ook niet vreemd, dat er op diverse plaatsen twee keer een processie werd gehouden, een met sacramentsdag en een met de kermis.

Op de meeste plaatsen in de regio is de processie nu nog tegelijk met de kermis. Een uitzondering daarop is Groessen. De jaarlijkse kermis valt op de zondag na 14 september, feest van kerkwijding, tegenwoordig voorafgegaan door het schuttersfeest met schuttersmis op de zaterdag. Uit hetgeen in 1855 wordt meegedeeld omtrent de processies in Groessen, blijkt, dat een processie op kermiszondag toentertijd niet ongebruikelijk was. Maar kennelijk is het van grotere betekenis geweest om de Kleine Omdracht op 8 september te houden, dan een processie kort daarna met de kermis. In ieder geval staat de jaarlijkse Grote Omdracht in Groessen geheel los van de kermis.

Er zijn al wel eens pogingen ondernomen om met de processie in Groessen ook kermisactiviteiten te ontplooiën. Op 17 mei 1915 besluiten Burgemeesters en Wethouders van de Gemeente Duiven om "bij gelegenheid van de Omdracht in Groessen geen kramen of inrichtingen van vermaak toe te laten". Als argumenten worden daarbij "de oorlogstoestand en de slechte economie" genoemd, maar in een uitgesproken katholieke gemeente zijn religieus/kerkelijke motieven daarbij niet uit te sluiten. Dat blijkt duidelijk bij de raadsvergadering van Duiven d.d. 23-6-1919, waarbij de leden Nass en Berendsen tijdens de rondvraag "de wenselijkheid bepleiten om bij gelegenheid van de Omdracht te Groessen ook enige kramen uit de gemeente en een draaimolen toe te staan". De raadsvoorzitter, de burgemeester, verklaarde toen daar weinig voor te voelen, omdat "de Omdracht meer het karakter behoort te behouden van een uitsluitend kerkelijk feest".

Recht van processie

Openbare sacramentsprocessies komen nog voor in Limburg en Noord-Brabant, Laren (N.H.) en een aantal plaatsen in de Liemers.

Ten tijde van de Reformatie was de uitoefening van de katholieke godsdienst in de Noordelijke Nederlanden verboden. Een gedeelte van de Liemers behoorde destijds niet bij de Nederlanden, maar was Pruisisch gebied. Het waren de zogenaamde Kleefse Enclaves. Het hertogdom Kleef kwam in de 17e eeuw door vererving aan Brandenburg/Pruissen. En in deze gebieden was volledige vrijheid van godsdienst. Katholieken konden hun processies houden, als maar rekening werd gehouden met andersdenkenden. Aan andersdenkenden was de verplichting opgelegd zich eerbiedig te gedragen ten opzichte van de katholieke gebruiken. Als de processie langs kwam, moesten zij het hoofd ontbloten of zich anders in hun huis terug trekken. De overgrote meerderheid in deze streek was evenwel rooms-katholiek en er waren dus weinig problemen.

Bij het Wiener Tractaat van 31 mei 1815 en de Conventie van 25 mei 1816 werden die Liemerse plaatsen aan het Koninkrijk der Nederlanden afgestaan in ruil voor de Schenkenschans en een gebied tussen Emmerik en 's-Heerenberg. Het ging daarbij om de plaatsen Zevenaar, Oud-Zevenaar, Duiven, Groessen, Loo, Huissen, Hulhuizen, Wehl en Lobith (in 1817). De overdracht gebeurde met alle "lusten en lasten". Het houden van processies op de openbare weg kon hier volgens gewoonte worden voortgezet, waarvoor overigens in 1817 wel een request nodig was, gericht aan de Gouverneur der Provincie Gelderland en afkomstig van de R.C. Pastores uit

het genoemde gebied. Elders mochten processies alleen op kerkelijk terrein, in of om de kerk en soms over het kerkhof worden gehouden.

Het bestaan van een processierecht vloeit feitelijk voort uit een processieverbod. Hoewel sinds de staatsregeling van 1798 in alle achtereenvolgende grondwetten het beginsel van godsdienstvrijheid is neergelegd, bevatte de grondwet van 1848 een bepaling omtrent het toelaten van openbare godsdienstuitoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen. En die werd alleen geoorloofd in plaatsen, waar die in 1848 naar de toen geldende wetten en reglementen was toegestaan. In aansluiting hierop kwam er in 1853 een bepaling, dat kerkelijke bedienaren in het openbaar geen liturgische gewaden mochten dragen, anders dan waar de openbare godsdienstuitoefening volgens de grondwet werd toegelaten.

Feitelijk had men in 1848 bijna uitsluitend de katholieke processies op het oog en men spreekt dan ook van een processieverbod. Voor de toen heersende protestante meerderheid zou het onaanvaardbaar zijn geweest, als overal in Nederland naar katholieke traditie processies werden gehouden. De tegenstelling tussen protestant en rooms was in die tijd nog overduidelijk.

Verschillende keren is geprobeerd verandering te brengen in de grondwet, gezien de zonderlinge ongelijkheid van rechtspleging, maar steeds opnieuw bleef die bepaling gehandhaafd. Wel werd bij het Oud-Zevenaarse arrest van de Hoge Raad d.d. 29-11-1918 bepaald, in tegenstelling tot eerdere beslissingen, dat processies, waar die in 1848 plaats hadden, ook op andere tijden en langs andere wegen mochten trekken, dan zoals dat in 1848 gebeurde. Want de grondwet maakte geen andere beperking, dan die tot de plaatsen, waar toen processies werden gehouden. Ook hoefde niet de "beklaagde" het bewijs te leveren, dat ter plaatse in 1848 processies gebruikelijk waren, maar moest Justitie bewijzen, dat in bedoeide plaatsen in 1848 processies niet gebruikelijk waren.

Het houden van processies op de openbare weg is dus niet een van oorsprong "Kleefs recht" of iets dergelijks, maar vormde een uitzondering op de Nederlandse wetgeving. In gebieden, waar tijdens de Reformatie geen godsdienstvrijheid bestond, was er ook geen traditie in het openbaar processies te houden. En de wetgever stond niet toe er mee te beginnen. Waar openbare processies wel traditie waren, mochten die blijven.

Het processieverbod bleef bestaan tot aan de Grondwetsherziening van 1983. Onder invloed van de Europese Conventie met betrekking tot fundamentele vrijheden staat nu in de grondwet een bepaling, waarbij aan de openbare godsdienstuitoefening slechts wettelijke beperkingen kunnen worden opgelegd, als dat in het belang is van de openbare orde; bijvoorbeeld ten

aanzien van de verkeersveiligheid of ter voorkoming van wanordelijkheden.

Dat eertijds wel degelijk werd gelet op het trekken van processies in het openbaar, bewijst een akte in het kerkarchief van Oud-Zevenaar omtrent 1850, waarin de bidprocessie van Groessen naar Oud-Zevenaar uitvoerig aan de orde komt vanwege het openbare karakter ervan.

Op een desbetreffend verzoek geeft de pastoor van Groessen in 1855 een uitgebreide beschrijving aangaande het houden van openbare godsdienstoefeningen in zijn parochie. In het bijzonder vermeldt hij eerdere wetten en verordeningen, die hierbij van belang waren (zie bijlagen).

Anno 1908 gaat de Groessense pastoor bij zijn afkondigingen voor Drievuldigheidszondag in op het recht tot processie-houden:

Op dien dag zal de plechtige Omdracht van het Allerheiligste door de parochie geschieden - een overgroot voorrecht dat slechts weinige plaatsen in Nederland is voorbehouden en waaraan Gij allen behoort te beantwoorden door naar vermogen en volgens gewoonte uwe goede diensten te verlenen, opdat die Heilige Omdracht op luistervolle wijze plaats hebbe en tevens door zorg te dragen dat ene stichtende orde daarbij blijve bewaard.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de processie een aantal keren niet gehouden vanwege het verbod op samenscholing. In 1942 wordt aan de pastoors in de Gemeente Duiven een opgave gevraagd van de gehouden bedevaarten en processies in 1939. In zijn antwoord d.d. 7-7-1942 geeft pastoor Schoemaker van Groessen daarbij te kennen, dat de processies sinds onheugelijke tijden gewoonte zijn en gewaarborgd door de grondwet.

Processies op de openbare weg bestaan nog in de genoemde plaatsen in de Liemers, met uitzondering van Zevenaar, waar sinds 1971 geen processie meer door de straten trekt. Doordat in de jaren na de Tweede Wereldoorlog de formele regels al minder streng werden nageleefd, kwamen op meer, vaak kleinere plaatsen openbare sacramentsprocessies. Dat is onder meer het geval in Netterden, waar de processie tegenwoordig op kermiszondag (= Drievuldigheidszondag) wordt gehouden. Ook Nieuw-Dijk kende een sacramentsprocessie door het dorp van 1948 t/m 1976.

Kleine Omdracht

Een plechtige processie met het Allerheiligste vond eertijds in Groessen

plaats op de feestdag van Maria Geboorte (8 september), toen te vieren als een zondag. De processie werd gehouden voorafgaand aan de hoogmis. Er werd over het kerkhof getrokken, zoals dat ooit om de kerk was gesitueerd, waarbij op de Calvarieberg de zegen werd gegeven en het Veni Creator aangeheven.

In deze processie werden volgens gewoonte twee versierde offerkaarsen megedragen door de jongens en de meisjes, die het laatste jaar de plechtige communie hadden gedaan. De ene kaars werd opgedragen aan de Heilige Maria en de andere was voor Sint Joseph.

Het feest van Maria Geboorte werd nadien slechts tot een dag van devotie en vormde geen verplichting meer. Anno 1922 blijkt dan de processie gehouden te worden op 15 augustus, feestdag van Maria ten Hemelopneming, die toen nog wel als een verplichte zondag werd gevierd. Tegelijkertijd vond op 15 augustus 1922 na het lof de plechtige wijding plaats van het vaandel der Mariavereniging.

Nadat in 1933 door de uitbreiding van de kerk de situatie om de kerk was gewijzigd, werd de tocht deels over de straat gehouden. Het boogje tussen de kerk en de straat, zoals dat er nog is, was wel te smal om met het baldakijn onderdoor te kunnen. Via het hek op de hoek bij het voormalige parochiehuis (= oude school) ging de stoet weer verder om de kerk.

ORDE VAN DE PROCESSIE OP 15 AUGUSTUS 1936

Om 10 uur verlaten de vrouwen en meisjes haar plaats te beginnen met vak A en H. Zij volgen het Kruis. Tussen de vrouwenrij komen de meisjes met de Mariakaars en het Mariavaandel. Na de vrouwen en meisjes komt het knapenkorps en de misdienaars en het H. Sacrament. Daarachter volgen de Heren Kerk- en Armmeesters en de mannen en jongens en het St. Andreasvaandel. Daartussen de jongens met de St. Jozefkaars. De stoet wordt door de andere mannen en jongens gesloten.

De processie trekt langs het H. Hartbeeld de straat op bij Nass en zo door het hek achter het parochiehuis om. Als alle vrouwen en meisjes op straat zijn, staan zij stil en de priester gaat, terstond als hij buiten de kerk komt, met het Allerheiligste naar de Calvarieberg waar de zegen wordt gegeven, terwijl de vrouwen knielen op de straat en de mannen en jongens op het oude kerkhof. Na de zegen volgt de priester met het Allerheiligste de vrouwen de straat over en gaat achter het parochiehuis om de pastorietuin in en weer in de kerk, waar terstond de H. Mis begint.

Deze beschrijving van de Kleine Omdracht geeft pastoor Preller ook in de daaropvolgende jaren. Als de weersomstandigheden het niet toelieten, trok men alleen door de kerk. Anno 1938 levert dat de volgende beschrijving op.

In 1938 kan niet buiten getrokken worden wegens regen. Daarom gebeurde het in de kerk. De kapelaan gaf de weg aan. De Ruiter, broedermeester en voorloper met het kruis, lette op zijn tekens waar hij heen moest. Het ging zeer geregeld, allen trokken mee.

Om 10 uur gaat de pastoor met de jongens naar het altaar. De schola blijft buiten het priesterkoor. Terstond geeft de kapelaan vanaf het priesterkoor te kennen, dat de kruisdrager zich moet opstellen. Direct trekt de kruisdrager, terstond gevolgd door de vrouwen uit de vakken A en tegenoverligger H enz. door het middelpad naar de biechtstoel van de pastoor (de mensen lopen zo dicht mogelijk bij de muur om plaats te bieden aan eventuele voorbijgangers) en verder langs het St. Antoniusbeeld en langs de ingang van de kerk (tuinkant) en langs H. Barbara en de sacristiedeur en verder langs de beelden van St. Andreas, achter het altaar heen en langs de Moeder van Smarten en doopvont.

Het gebruik van de twee offerkaarsen kwam in latere jaren te vervallen. Voor het overige bleef alles zo hetzelfde blijkens de kerkberichten in de Liemers Lantaern uit de jaren 1960-1964. En in deze vorm heeft de kleine processie ook bestaan tot 1965.

15 augustus, Feest van Maria ten Hemelopneming, te vieren als zondag. Voor de hoogmis processie met het Allerheiligste rondom de kerk. Om 10 uur plechtige hoogmis met assistentie. Volgorde van de processie:

Kruis, vrouwelijke parochianen, Mariavaan, bruidjes, schola, misdienaars, Allerheiligste met klein baldakijn en lantaarndragers, kerk- en armbestuur, van H. Familie, broedermeesters en functionarissen, St. Vincentiusvereniging met Andreasvaan, mannelijke parochianen.

Grote Omdracht

Van de gang van zaken omtrent de processie voor 1920 is niet veel meer bekend, dan dat die gehouden werd op Drievuldigheidszondag (Dom.SS.Trinitatis). De mededelingen van rond 1860 bevatten slechts de aankondiging:

Zondag zal volgens gewoonte de plechtige processie gehouden worden. Hemel dragers, vaandragers, grote en kleine bruidjes worden verzocht volgens gewoonte daarbij tegenwoordig te zijn.

In 1887 meldt de pastoor:

Allen die gewoon zijn daarbij dienst te doen, worden verzocht op hunne post te zijn. Kleine bruidjes, hoe meer des te liever.

Tussen de regels door moet worden geconcludeerd, dat de processie meteen aansluitend aan de Hoogmis uitrok. Anno 1921, een jaar nadat pastoor Hoorneman zijn intrede deed in Groessen, werd het tijdstip vastgesteld op 12 uur precies. Dat jaar werd eveneens een schema opgesteld voor de processie, waar die van 1934/1935 op is gebaseerd. Blijkbaar had pastoor Hoorneman de bedoeling wat meer werk te maken van de processie. Op Hemelvaartsdag 1921 was er een vergadering gehouden over de Groessense Omdracht, waarbij werd besloten de jaarlijkse collecte tot opluistering van de processie te houden op de 1e en 2e Pinksterdag:

Wij nodigen de parochianen uit de Broedermeesters, die beide feestdagen offeren voor den luister der Groessensche Processie, vriendelijk te ontvangen en met milde gaven te verblijden en aldus allen mee te werken tot waardige hulding van Jezus in het H. Sacrament.

Uit zijn oproep, die erop volgt, kan worden afgeleid, dat toen ook voor het eerst een Mariabeeld werd megedragen:

Opdat de beeltenis der H. Maagd in de processie kan worden megedragen, zijn 6 à 8 bruidjes nodig. Zij die zich daartoe beschikbaar stellen, worden verzocht zich bij de Eerwaarde Zusters aan te melden.

In de daarop volgende jaren noteert de pastoor steeds dezelfde passage:

Zondag zal de Groessensche Omdracht worden gehouden op de gebruikelijke wijze. Allen moeten wij samenwerken om in Godsvrucht en goede orde deze omdracht onder leiding der broedermeesters te maken tot een luisterrijke, waarachtige hulde van den verborgen God in het H. Sacrament. De plechtige Hoogmis met predikatie om 1/11. De kinderen en de leden der Mariaverenigingen, allen die voor het H. Sacrament uitgaan, moeten zich onmiddellijk na de Hoogmis op het kerkhof in goede orde opstellen. De mannelijke corporaties die het H. Sacrament volgen, moeten zich onder eigen vaandel aan beide zijden der kerk verenigd opstellen. Volgens besluit van het Bestuur zal de processie op een teken van de klok beginnen om 12 uur.

In die jaren was het kerkhof nog om de kerk. Nadat in 1933 de kerkverbou-

wing was gerealiseerd en er ook buiten de kerk rondom het (oude) kerkhof een en ander was gewijzigd, diende opnieuw te worden vastgesteld, waar iedereen zich voor het begin van de processie moest opstellen. Pastoor Preller zegt daarover:

Deze nu aangegeven volgorde hebben wij met de bepaalde plaatsen van opstelling voorgelezen, opdat de priester met het Allerheiligste niet buiten de kerk hoeft te wachten op al de mensen, die zich pas onderweg aansluiten. Een lijst van Opstelling zal in elk kerkportaal worden neergehangen en aan iedere broedermeester worden gegeven. Wij vertrouwen er op, dat u zich dan ook stipt aan de leiding van de broedermeesters zult houden. Bijzonder verzoeken wij u niet op het jonge gras te lopen van het oude kerkhof.

Opstelling van 27 mei 1934

Direct na de Hoogmis begint de processie zich op te stellen als volgt. De ruiters voor het klooster van de zusters. De congregatiekinderen onder leiding van de zusters op het schoolplein. De meisjes en de vrouwencongregatie stellen zich op voor de pastorie achter het Blauwe Vaan. De overige vrouwen worden verzocht niet op de straat te blijven staan, totdat de processie komt, maar direct zich voor de pastorie aan te sluiten achter de vrouwencongregatie. Daarachter volgt de K.J.V. die wacht bij de ingang van hun kamer. De overige meisjes worden verzocht zich reeds op de hoek van de pastorie achter de K.J.V. aan te sluiten. Achter hen volgen de vrouwelijke leden van de Derde Orde, de muziek, bruidjes, zusters, Eerwaarde Heren, die zich allen opstellen op het pad van de toren naar de hoek bij Nass. Alle mannelijke parochianen moeten zich opstellen op het oude kerkhof op het pad dat aan de binnenkant van het muurtje naar Nass loopt en wel in de volgorde: De mannelijke leden van de Derde Orde achter het welk Vaan. Daarachter de mannelijke leden van de Congregatie, St. Vincentiusvereniging met hun vaandels, de Werkliedenvereniging met de verschillende vakafdelingen, namelijk St. Stephanus, St. Willibrordus, St. Raphael, St. Deusdedit; dan de Middenstandsvereniging, de Post en Telegraphie Afdeling, de Voetbalvereniging achter hun vlag. Daarachter sluiten de overige mannen zich aan. De stoet wordt gesloten door vier ruiters.

De processie anno 1935

Volgorde van Grote Omdracht naar model van 1921:

De grote Omdracht die volgens gebruik a.s. zondag zal plaats hebben, begint op het teken van de klok om 12 uur.

Direct na de Hoogmis begint de processie zich op te stellen op de volgende wijze. (Zie schets op blz. 36 en 37, overgenomen uit het kerkarchief)

De nummering op de tekening anno 1935 loopt niet parallel met de bijbehorende lijst. Dat schema begint met het Kruis als no. 1. Op de tekening is het Kruis no. 2. Volgens de opsomming anno 1934 gingen ruiters vooraf aan de processie, een gebruik, dat op meer plaatsen gangbaar was.

De omdracht van 1935 verregende. Na de 1e zegen moest men in haast terug naar de kerk. Prompt werd met Pinksteren 1936 extra gebeden voor mooi weer met de processie.

De Grote Omdracht 1936 was volgens model van het jaar daarvoor, met dit verschil dat er een groep bij kwam van 48 meisjes, die de Marialitanie droegen; dit waren kleine witte vaantjes, waarop in blauw geborduurde teksten stonden uit de litanie, en er kwamen vier nieuwe sacramentsvaantjes met zinnebeelden die het H. Sacrament aanduiden.

Het aangevulde schema van 1935 bleef nadien jarenlang als uitgangspunt dienen. Wijzigingen daarin betroffen hoofdzakelijk veranderingen in de congregaties, de verschillende vormen van jeugdbeweging, de sport (G.V.C. = Groessense Voetbal Club), en de standsorganisaties.

In 1938 werd de processie opgeluisterd door de aanwezigheid van de aartsbisschop van Utrecht, de latere kardinaal Mgr.Dr.J. de Jong.

Orde van de Grote Omdracht vanaf 1936

1. Ruiters
2. Kruis met twee jongens
3. Kindercongregaties:
  - a- congregatie der H. Engelen (jongens)
  - b- vaantje H. Engelbewaarder
  - c- congregatie H. Engelen (meisjes)
  - d- vaan H. Aloysius
  - e- congregatie H. Aloysius (jongens)
  - f- congregatie H. Aloysius (meisjes)
4. Blauwe vaan, Schoolkinderen

volgende v. g. omv. naar model (van 1921):
 0/101. Stellen op de volgende wijze.

1. Kruis met 2 jongen
  2. Kindercongregaties:
    - a, congregatie d. 4 Inzelen jongen,
    - b, raanp & Inzelenwonder
    - c, congregatie & Inzelen (meer)
    - d, Inzelen & Aloyuis
    - e, congregatie & Aloyuis (jonge)
    - f, raanp & Aloyuis
    - g, Inzelen & Aloyuis (meer)
  3. Blaanu raan
 schoolkinderen
  4. Mariaans
 congregatie - meer en trouw
  5. Aan Onberd Ontwangen
 VROLLWEN (genf. kor. k. d.),
  6. K. J. K. met k. e. en jongen
  7. Meer
  8. Dert Orde (van leden)
  9. Meer
  10. Cacculation
  11. Inzelen
  12. Conzessors
  13. Sacrament. meer
 1. een
 2. de Conzessors
- Priester
 Het Hoof, meer 5 { H. meer
 L. meer }
 L. meer

3. Van Vaan

Alles in Orde (mannen)

4. Consequencia (jongens, jongvrouwen, mannen)

5. Kiem Anthonissen

Kincentum 10000

Oude Vaan

6. Stephannissen

H. Jonef

H. Jonef

H. Jonef

H. Jonef

Raphiel van

H. Ransel

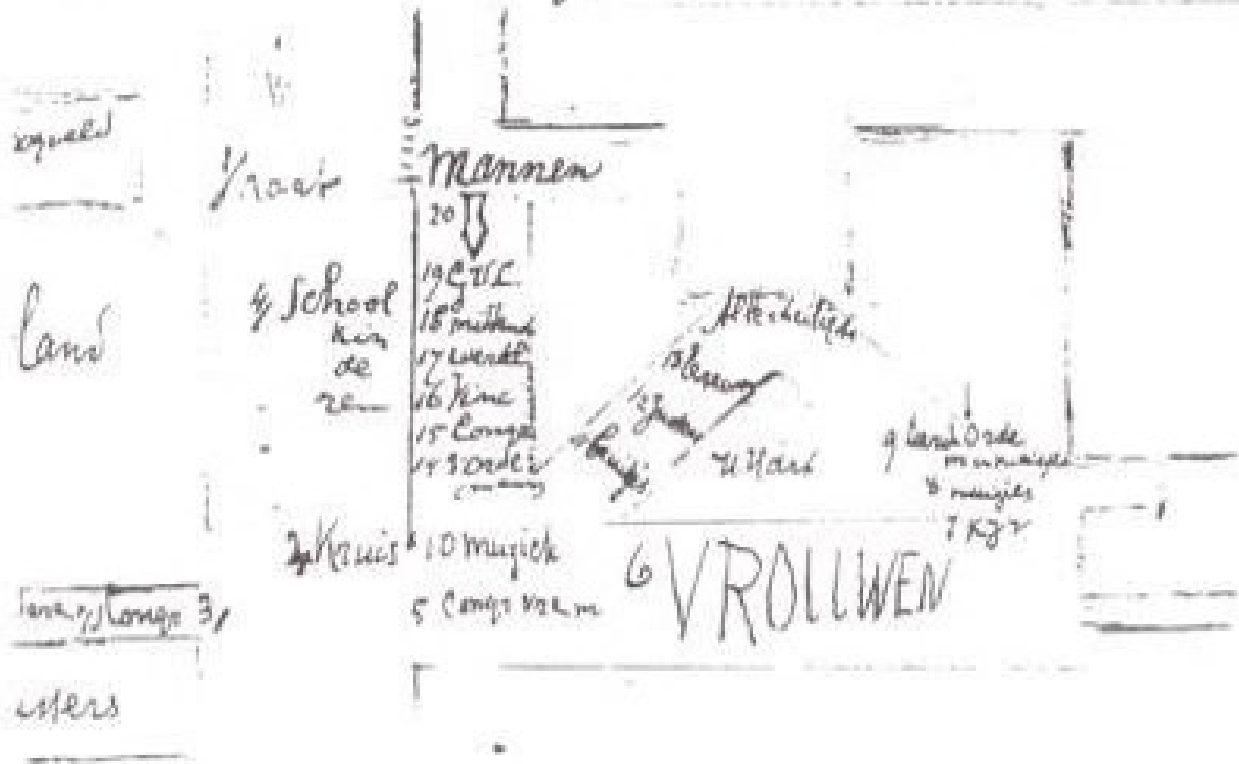
Middelenland

Middelenland

Jouvan

7. G.P. m. v. l. a. g. d.

8. Vaan met Overrij mannen

5. Maria-litanie
6. Mariabeeld, Congregatie van meisjes en vrouwen
7. Vaan Onbevlekt Ontvangen, Vrouwen (geloof, hoop, liefde)
8. K.J.V. met vlag en uniform
9. Meisjes
10. Derde Orde (vrouwelijke leden)
11. Muziek, Caeciliavaan
12. Bruidjes
13. Eerwaarde Zusters
14. Vier sacramentsvaantjes, Kruis, Schola Cantorum, Priesters
Het Hoogwaardig Sacrament met Hemel dragers en Lantarendragers
15. Wit Vaan, Derde Orde (mannen)
16. Congregaties (jongens, jonge mannen, mannen)
17. Nieuw Andreasvaan, Vincentiusvereniging, Oude Vaan
18. Stephanusvaan, Werkliedenverenigingen: H. Jozef, H. Stephanus, H. Willibrord, H. Deusdedit, H. Raphael, Raphaelvaan
19. Middenstandsvaan, Middenstand, Postvaan
20. G.V.C. met vlag en sjort
21. Vaan met overige mannen
22. Ruiters

Enquete over de Omdracht in 1969

In de beginjaren '60 begint zich al af te tekenen, dat een aantal gebruiken in de processie niet meer zo gewild waren. Mensen gingen anders denken over allerlei aangelegenheden. De tijd na het Tweede Vaticaans Concilie was er een van vernieuwen en veranderen, wat soms leidde tot zondermeer afschaffen van allerlei gebruiken en tradities. En anno 1969 dreigde in Groessen de processie ten onder te gaan. Een week na de omdracht waren op zondag 8 juni 1969 in hoofdzaak de broedermeesters, functionarissen en enige geïnteresseerden bijeen. Het ging, volgens afspraak, over de gehouden processie op 1 juni. De belangrijkste vraag was of het nog wel zinvol was om door te gaan met de jaarlijkse Grote Omdracht. Bij die vergadering kwam de wens naar voren om niet de beslissing te laten hangen van een klein groepje mensen, die daar "toevallig" bijeen waren, maar om alle parochianen vanaf 17 jaar en ouder te laten meespreken over de hangende vragen. Daarvoor kwamen zo'n 1300 personen in aanmerking. Om iedereen in de gelegenheid te stellen, werden bij het parochieblad van 15 juni daaropvolgend enquêteformulieren gevoegd. De enquête werd geleid door

De processie in 1963 aan het begin van de Heiliglandsestraat. In dat jaar stond het 3e rustaltaar op de hoek van de Dorpstraat/Achtergaardsestraat (foto's Harrie Staring).

(boven) Op de voorgrond de groep welpen met verenigingsvlag en daarachter het vaandiel van de parochiepatroon St. Andreas en verder zijn de vier sacramentsvaantjes te zien.

(onder) In het midden op de foto de groep kabouters/gidsen met verenigingsvlag. Links staan twee lantaarndragers en een broedermeester.

de toenmalige weekeind-kapelaan Ebskamp. Van de 1300 mensen hebben er echter maar ruim 200 geantwoord. Maar een goed onderzoeker heeft aan een steekproef genoeg. De inzendingen kwamen uit alle leeftijden, alle kringen, dames en heren, jongens en meisjes uit de parochie. M.a.w. die 200 gaven toch wel een goed beeld van wat men in de parochie over de processie dacht en wat men er mee wilde. Het resultaat was, dat de processie gehandhaafd bleef. Wel werd aan de vormgeving het een en ander gewijzigd. De veranderingen gebeurden overigens niet allemaal in een klap, maar successievelijk werden toch bepaalde ideeën doorgevoerd en sommige aanpassingen hadden al eerder plaats gevonden.

Veranderingen en aanpassingen

De scheiding tussen vrouwen en meisjes voor in de processie en mannen/jongens in het tweede gedeelte van de processie verviel.

De bruidjes verdwenen geleidelijk. Er waren eerder drie groepen grote bruidjes met jurken in de kleuren rose, lila en blauw. En verder zoveel mogelijk kleine bruidjes (strooibruidjes) in witte jurkjes, die voor het Allerheiligste uit een soort confetti uitstrooiden, waardoor de weg bezaaid raakte met kleurige papiersnippertjes. Pastoor Schoemaker laat bij de kerkberichten van 31-5-1963 daarover nog het volgende weten:

En bruidjes, die nog op school zijn, moeten er aan denken, dat op de eerste plaats velen beschikbaar moeten zijn voor bruidje in de processie, want in de processie gaat het bruidje zijn voor het meelopen in de jeugdbeweging.

Desalniettemin werd de animo minder om bruidje te zijn. Het kwam steeds minder voor, dat in de gezinnen speciaal voor de processie een wit bruidsjurkje werd gemaakt of gekocht.

Een ander fenomeen was de "Engelbewaarder"; ook die raakte zijn plaats kwijt en de verschillende symbolen bleven op de kerkzolder. Eveneens werd het aantal vaandels in de processie gestaag minder.

Met de komst van de geluidsinstallatie kon de hele processie volgen wat er bij de rustaltaren gebeurde. De "nieuwbouw" aan de Leuvensestraat werd erbij betrokken door de route aan te passen.

Er kwam meer betrokkenheid bij de processie door de invoering van volkszang en het gebruik van wat minder "bombastische" teksten. In de geest van Vaticanum II werd het uiterlijk vertoon geleidelijk soberder en kwam het accent meer op de liturgische kant van het processie-houden; niet

de uitstraling van "zie ons eens", maar "dat God met ons is, overal waar wij gaan of staan in het leven van elke dag".

Een verandering, die zo'n tien jaar later kwam, betrof de deelname van buurtgeestelijken, oud-pastors en oud-kapelaans van de parochie aan de omdracht in Groessen. De gedachte, dat processie houden een aangelegenheid is van de eigen parochie, leidde ertoe, dat tegenwoordig alleen de pastores van de sectie Duiven-Groessen-Loo-Westervoort daarin voorgaan.

De Processie nu

(Het organiseren van de processie vormt doorgaans geen probleem. Er zijn vaste gewoonten en een ieder doet wat van hem of haar verwacht wordt. Van oudsher is de leiding van de processie in handen van de pastoor. Eerder droeg hij daarvoor in de processie ook een speciale staf.

De voorbereidingen worden nu getroffen door een Processie-Comité.

Voor het goede verloop van de processie zelf zijn er vier broedermeesters (ooit waren dat er negen), kenbaar aan een speciale sjerp en een staf.

Aan het begin van de processie loopt de kruisdrager in toog en superpli met het processiekruis en twee akolieten met lantaarns.

Centraal in de processie is het Allerheiligste onder het baldakijn, gedragen door vier hemel dragers met op elke hoek weer een lantaarndrager, geflankeerd door de vendeliers van de plaatselijke schutterij E.M.M. Daaraan vooraf gaan de aanwezige priesters en diakens, acolieten en misdienaars (met wierookvat).

Het Allerheiligste wordt gevolgd door de vertegenwoordigers van het kerkbestuur, de parochievergadering, de caritas, de leden van de St. Vincentiusvereniging en de burgemeester van de gemeente Duiven.

(In de processie worden nu nog de vaandels megedragen van de H. Familie, H. Andreas, St. Vincentius en St. Bernardus.

De vaandels van het H. Hart, van Maria, St. Caecilia en Mozes met de 10 geboden en het viertal kleine Sacramentsvaantjes hangen op processiezondag ter opluistering in de kerk. Tot in de beginjaren '80 werden nog de verenigingsvaandels van de A.B.T.B. en K.A.B. /N.K.V. megedragen.

Middels een speciale draagbaar wordt een Mariabeeld meegevoerd in de processie. De kinderen van Scouting en de Judovereniging dragen bloemenmanden met linten versierd. De parochiële koren en de plaatselijke muziekverenigingen K.D.O., St. Andries en de drumband van de schutterij E.M.M. zijn vertegenwoordigd en zorgen voor de muzikale afwisseling.

De processie van 1993 op weg van het vierde rustaltaar naar de kerk (boven) De processie in de Tempelstraat met voorop de kruisdrager en de twee lantaarndragers, daarachter Scouting. Op het torttoir staat met staf en sjerp de broedermeester, die de kop van de processie begeleidt.

(onder) Het Allerheiligste met groot baldakijn en lantaarndragers op de hoek van de Tempelstraat-Dorpstraat, daarachter enkele vendels van Schutterij E.M.M. (foto's Bert Geutjes)

Route

De te volgen route wordt versierd met processievaantjes in de pauselijke kleuren geel-wit en er staan erebogen opgesteld.

Erebogen zijn er nu nog bij de toegang naar het kerkplein en midden in de Dorpstraat. De ereboog bij de kerk is in 1952 gemaakt naar aanleiding van het priesterfeest van Rein Derksen. Daarbij werd gebruik gemaakt van onderdelen van een oudere ereboog, toebehorend aan de kerk. Oorspronkelijk stonden er nog twee bogen in de Heiliglandsestraat; een houten ereboog, behorende bij boerderij "De Kamp", jarenlang bewoond door de familie Jansen, en een groene boog, die werd opgesteld door "De Helhoek". Nu staat er in de Heiliglandsestraat een combinatie van vier grote palen met vlaggen en bloembakken. Eertijds werd ook een groene boog geplaatst door de "Kruisstraat", die stond ter hoogte van de oude school, waar nu de Tempelstraat uitkomt in de Dorpstraat. De huidige houten ereboog midden in de Dorpstraat is in 1965 gemaakt ter vervanging van een tot dan gebruikte witte latten-boog.

De zorg voor de rustaltaren en de versieringen ligt in Groessen bij de verschillende straten, respectievelijk de buurtverenigingen, die ieder een eigen beheer voeren over de diverse materialen.

In Groessen volgt de processie de route over de "Woerd" (= Terpstraat en Weemstraat) langs de plek waar voor 1100 de eerste kerk met kerkhof en de pastorie (= wedem/pastoorswoning) zou hebben gestaan. Dat is ongeveer ter hoogte van het woonhuis van de familie Smits, Weemstraat 3. Op het voorhuis ervan staat als naam "Nieuwe Weem". Ook de benaming Weemstraat is daarvan afgeleid.

Tot eind jaren zestig trok de processie vanaf de bocht in de Weemstraat dwars door de bongerd van de familie Schoot. Daarvoor werd daags voor de processie een brug geslagen over de sloot, waar nu de inrit is naar Studio Tiedink, Weemstraat 4. Vanuit de bongerd ging het via de uitweg van Schoot naar de Heiliglandsestraat. Tegenwoordig volgt de processie gewoon de Weemstraat naar de Heiliglandsestraat. Al tijdens het pastoraat van W. Ydema werd dit gewijzigd en tegelijk de route uitgebreid langs de toenmalige "nieuwbouw", want ook dat stuk dorp hoorde erbij! Vanaf de bocht bij de familie Boss gaat het nu niet rechtstreeks door de Dorpstraat naar de kerk, maar via de Achtergaardsestraat, Leuvensestraat langs de Joannesschool, door de Catrijnestraat en Tempelstraat richting kerk.

Een aantal deelnemers aan de processie in 1963 (boven, foto Harrie Staring) en 1993 (onder, foto Bert Geutjes). Een opvallend verschil: in 1963 liep iedereen keurig achter elkaar aan weerszijden van de straat, in het midden ruimte openlatend voor de vaandeldragers. Tegenwoordig loopt men wat ongedwongener mee.

Rustaltaren

Een rustaltaar is een tijdelijk opgericht altaar in de openlucht om tijdens de processie het Allerheiligste op neer te zetten, te wieroken en de zegen te geven. Met uitzondering van een aantal jaren zijn er steeds vier rustaltaren bij de Groessense Omdracht in gebruik geweest.

Het eerste staat als altijd aan de Dorpstraat tegen de tuin van de familie Bloemberg, waar de processie afbuigt naar de Terpstraat. Het daar thans in gebruik zijnde altaar dateert van 1961.

(Het tweede rustaltaar behoort van oudsher bij de boerderij van de familie Van Brandenburg, nu de familie Smits, Weemstraat 3, en staat daar tegen de zijkant van het woonhuis. Het is ook het oudst nog in gebruik zijnde altaar, dat al vanaf 1928 staat opgesteld bij de "Nieuwe Weem". Dit voormalige kloosteraltaar is in 1986/1987 geheel opgeknapt en bevrijd van de houtworm. De zwaarst aangetaste delen zijn vervangen of gerenoveerd en het geheel is opnieuw in de verf gezet.

Het derde rustaltaar bevindt zich tegen de werkplaats van de fa. Boss, Heiliglandsestraat no.18. Ter vervanging van het oude, haast onbruikbaar geworden bruine altaar behorende bij "Klein Rijswijk", de boerderij van de familie Diesfeldt, werd er in 1963 een geheel nieuw en hoog altaar gemaakt, dat van alle kanten goed zichtbaar diende te zijn. Hij werd gemaakt om op de tegenover liggende hoek op het trottoir te kunnen plaatsen. Daar heeft hij maar een keer gestaan, omdat op die plek het zicht erop niet voldeed.

(Als vierde rustaltaar werd van oudsher de Calvariehoek links tegen de kerk gebruikt. Zoals nu nog een pad schuin loopt vanaf de toren ingang naar de pastorie, liep er ook een pad schuin vanaf de toren naar de hoek bij Nass, te zien op het schema van 1935. De processie trok bij Nass langs en voor de pastorie heen naar de kerk. Als het Allerheiligste op de hoek bij Nass aankwam, stond iedereen stil. Vervolgens liep alleen het gedeelte rondom het Allerheiligste over het pad naar de Calvarieberg. Na de zegen keerde men weer over het pad terug en trok vervolgens langs Nass verder.

Aan het eind van de jaren '60 kwam het gebruik van het vierde rustaltaar op de calvariegroep bij de kerk te vervallen. In de periode daarna bleven tot 1986 maar drie rustaltaren bij de processie.

Sinds 1986 is er weer een vierde rustaltaar, dat staat opgesteld op de plaats waar de Catrijnestraat uitkomt in de Tempelstraat. Aanvankelijk werd

De processieversieringen werden ook genruikt bij belangrijke parochiefeesten als het inhalen van een neomist. Op deze foto is dat pater Bouwman, voor hem met koorkap om loopt pater Verweijen. De stoet trekt vanaf de straat over het schuinlopend pad naar de toreningang. Aan beide zijden van het pad staan bruidjes opgesteld en zijn processievaantjes geplaatst. Aan het einde is nog de oude ereboog te zien, die als grondslag diende voor de huidige processieboog bij de kerk. Het gebouw links boven is het winkelpand van Nass. (Foto beschikbaar gesteld door mw. A.B. Staring - van der Heiden)

hiervoor het altaar uit de sacristie gebruikt (afkomstig van de zusters uit Wehl), maar sinds een aantal jaren beschikt de wijk over een nieuw, eigen altaar.

Het gebruik van vier rustaltaren langs de route houdt verband met de vier windstreken en bij elk rustaltaar wordt stil gehouden voor zang en bezinning. Beurtelings wordt gelezen uit het evangelie van de vier evangelisten: Mattheus, Markus, Lucas en Johannes, om de boodschap van Jezus Christus in het Sacrament uit te dragen naar alle uiteinden der aarde tot aan het einde der tijden. Bij elk rustaltaar wordt door de priester de zegen gegeven met het Allerheiligste.

Slot

Tenslotte wordt onder klokgelui de kerk binnen getrokken en de plechtigheid wordt afgesloten met het zingen van het "Te Deum", de lofzang voor God - Vader, Zoon en H. Geest. En nogmaals wordt de zegen gegeven met het Allerheiligste.

Eerder volgde ook nog het "Tantum Ergo" en het "Christus Vincit". Een aantal jaren rond 1980 werd de processie afgesloten met het zesde couplet van het Wilhelmus "Mijn schild ende betrouwen". Nu wordt als slotlied het Nederlandstalige "U zij de glorie" gezongen.

De belangstelling voor de processie in Groessen is de laatste jaren zeker niet minder geworden. De deelname in 1983 bedroeg rond 385 personen. In 1985 namen circa 475 mensen deel en in 1989 waren dat er ruim 455.

Kenmerkend voor Groessen is, dat na afloop van de processie voor de pastorie een vendelhulde wordt gebracht aan de kerkelijke en burgerlijke overheid door de vendeliers van de schutterij E.M.M. in samenwerking met de muziekverenigingen. Pas daarna is het "echt helemaal afgelopen".

Frans Staring, Zevenaar.

De vendelhulde op het grasveld voor de pastorie na de processie 1981 (foto mevr. M. Polman)

Bronnen:

- A.G. van Dalen, Het kerspel Groessen door de eeuwen heen, Zevenaar 1953.
Dr.E.J.Th.A.M. Smit, De oude Kleefse Enklaves en hun overgang naar Gelderland 1795-1817, Zutphen 1975.
G.H. Jansen, Een roes van vrijheid: Kermis in Nederland, Meppel 1987.
Ab Hendriks, Zevenaar - Verhalen rond Café De Biechtstoel, Zevenaar 1981.
Frans Staring, Van Bosmarkt tot Kerkdorp - 75 jaar Nieuw-Dijk, Doesburg 1986.
Gemma Mertens, Van feest tot feest: Juni - Sacramentsdag,
in: Parochiebladen Service van de pastorale dienstverlening in het aartsbisdom Utrecht, Zeist, mei 1993.
Dr.W. Mulder, Bestaat er wettelijke processievrijheid?
in: Analecta voor het Aartsbisdom Utrecht, maart 1934.
E.M.G. Heemskerk, Kerkmis-Kermis-Sacramentsdag-Sacramentsprocessie,
in: Tijdschrift Oudheidkundige Vereniging Wehl, december 1985.
W.F.W.M. van Heugten, De Groessense monstrans van de Kalkarse edelsmid Raab,
in: Tijdschrift Historische Kring Duiven-Groessen-Loo, 1986, no.2.
Parochie-Enquête over de Grote Omdracht,
in: Parochieblad Groessen, jaargang 3 no.24, d.d. 15-6-1969.
Van enquête naar steekproef - Uitkomst van de enquête over de omdracht in juni j.l.
in: Parochieblad Groessen, jaargang 3 no.35, d.d. 31-8-1969.
Even aandacht voor het oudste altaar van de Groessense Processie,
in: Onderweg, Parochieblad Duiven-Groessen, juni 1987.
Kerkberichten Parochie H. Andreas Groessen,
in: Liemers Lantaern, 1960-1966.
Zondag 29 mei Groessense Omdracht,
in: De Gelderlander, 27-5-1988.
Gedachte ter inleiding,
in: Liturgie voor de processie 1985 en 1986.
Aantekeningen Afkondigingen 1858-1940
in: Archief Parochie St. Andreas Groessen, inv.no.30 t/m 38.
Briefwisseling met de burgerlijke overheid betreffende het processierecht en het recht van openbare begrafenisceremonien anno 1855,
in: Archief Parochie St. Andreas Groessen, inv.no.41 en Archief Parochie St. Remigius Duiven, inv.no.11.
Briefwisseling omtrent bedevaarten en processies in 1939,
in: Archief Gemeente Duiven 1942, inv.no.A-308.
Gelderland in Woord en Beeld, d.d. 17-6-1938.
Processieboekjes 1981-1993.
Grote Winkler Prins, Encyclopedie in 26 delen, Amsterdam 1990.
Encyclopaedie van het Katholicisme, Bussum 1955.

Mededelingen van H. den Balvert, J. Giesen, W. van Heugten, A.B. Staring-van der Heiden, J. te Witt.

Bijlage 1.

Aan de HH. Pastoors der R. K. Gemeenten in het Kanton Zevenaar.

Zevenaar, 19 Juni 1855

Naar aanleiding eener missive van den H. Officier bij de Regtbank van dit Arrondissement d. d. 15den dezer, heb ik de eer UEAchtb. te verzoeken om mij te willen opgeven:

1. of er in uwe gemeente buiten de gebouwen en besloten plaatsen godsdienstoefeningen worden gehouden.
2. Zo ja, op welke plaatsen en op welke dagen zulks geschiedt.
3. Op welke wetten of reglementen deze handelingen zijn gegrond dan wel of zij allen bestaan wegens oud gebruik.

De kantonregter van Zevenaar.

Bijlage 2.

Aan den WelEdelAchtb. Heer Kantonregter van Zevenaar.

Groessen, den Augustus 1855.

Naar aanleiding der missive van UEAchtb. Junij l.l. inhoudende vragen omtrent godsdienstoefeningen buiten gebouwen en besloten plaatsen, heb ik de eer te antwoorden.

Ad.1 Dat in mijne gemeente buiten gebouwen en besloten plaatsen godsdienstoefeningen worden gehouden.

Ad.2 Dat dit geschiedt bij begrafenissen op de begraafplaats, en, wanneer de betrekkingen van den overledenen dit verlangen, worden de lijken door den priester op zekeren afstand, of ook soms aan het sterfhuis afgehaald; - ook geschiedt zulks bij gelegenheid der processiën, die én op het kerkhof, én op den openbaren weg gehouden worden. -

De dagen, waarop de lijkplegtigheden plaats hebben, hangen af van de sterfgevallen. -

De dagen, waarop gewoonlijk de processiën worden gehouden zijn: [alhoewel men zich aan geene bestaande dagen gebonden acht en dit soms van omstandigheden kan afhangen] den eersten Zondag na Pinkster, op den achtsten September of den Zondag die op den veertienden September volgt.

Op die dagen wordt de processie gehouden op den openbaren weg; op Palmzondag, een der beide Paaschdagen, een der beide Pinksterdagen, op

den 15den Augustus, op den 2den November, den 25sten April en op de drie dagen, die Christi Hemelvaart voorafgaan, wordt de processie alleen gehouden op het kerkhof. -

Ad.3 Dat alles geschiedt op navolgende gronden:

Het is een feit, dat zulks hier van oudsher en wel bepaald sedert menschen geheugen heeft plaats gehad. Dit feit spruit voort uit den Munsterschen vrede en uit daarop gebaseerde speciale traktaten; als het traktaat tusschen den Koning van Pruissen en den Keurvorst van den Paltz, hetwelk een einde maakt aan den Kleefschcn Erfopvolgingsoorlog en te vinden is in de Gesetzsammlung van Scotti. Daarbij wordt de godsdienstige kwestie geregeld naar het ute possedetis, dat is, de toestand bestaande in een aangenomen normaaljaar 1624.

De hooge partijen behielden zich voor, een specialen Protestantschen en Roomschen Commissaris te houden in de over en weder afgestane landen, ten einde als internationale beschermer zijner geloofsgenooten werkzaam te zijn. Een zoodanig Catholiek Commissaris was dan ook, gelijk oude menschen zich goed herinneren, vanwege de Paltz te Cleve gevestigd.

Een gedeelte van Gelderland en bepaald de Lijmers, dat is de gemeente Zevenaar en Duiven [onder welke laatste de parochie Groessen behoort], eveneens de gemeente Huissen en Wehl, benevens het dorp Lobith en het dorp Hulhuizen, welke vroeger behoord hadden tot het hertogdom Kleef, waren ingevolge even genoemden oorlog tot Pruissen gebragt, en was aldaar krachtens het ute possedetis de openbare oefening van de godsdienst ook buiten de gebouwen en besloten plaatsen geoorloofd.

Zowel onder het Koningrijk Holland als onder het Fransche Keizerrijk bleef de openbare godsdienstoefening op den ouden voet. De Fransche overheersing bragt ten deze geene verandering te weeg.

Het 45ste van de organieke artikelen, vervat in het overbekende decreet van 18 Germinal X jaar, verordent: "dat geenerlei godsdienstige plegtigheid zal plaats hebben, buiten de gebouwen, aan de Catholieke godsdienst toegewijd, in de steden, waar kerken bestaan, bestemd voor onderscheidene eerediensten."

Die plegtigheden worden dus overal ten plattelande geoorloofd, en ook in steden werkte dit verbod, luidens de authentieke interpretatie vervat in de circulaire van 30 Germinal XI jaar, eerst dan, wanneer in dezelve eene Protestantsche Consistoriale kerk bestond, dat is in plaatsen, welke eene Protestantsche bevolking van 6000 zielen bevatteden.

Toen Pruissen, ten aanzien van het Hertogdom Kleef, en de landen die daartoe, zooals boven gezegd is, behoorden, wederom was getreden in zijne oude regten, herleefden ook de oude verordeningen.

Tijdens den overgang derhalve van de Lijmers [waaronder Groessen] aan de Nederlanden, werd aldaar, krachtens het oude ute possedetis, de godsdienst geheel openbaar en ongestoord uitgeoefend; zulks had ten gevolge, dat ook na dien overgang, die krachtens het traktaat van Weenen, het traktaat van Parijs en het grenstraktaat tusschen Pruissen en de Nederlanden 3 October 1816 in algemeen beginsel plaats had, met lusten en lasten [zoo zelfs dat de individuen moesten worden gehandhaafd bij hunne posten en bedieningen], dat na dien overgang, zeg ik, de openbare oefeningen van godsdienst invoege voorgeschreven, ook onder de Nederlandsche Regering ongestoord bleef voortbestaan. Wel nam onder dagteekening van 10 December 1816, No. 6229, de toenmalige Gouverneur Van Lijnden een besluit, waarbij het houden van openbare processsiën en andere plegtigheden van de R.C. godsdienst, welke kort te voren in enkele gemeenten dier provinciën in het openbaar hadden plaats gehad, als ongeoorloofd, althans in den Noordelijke provinciën, werd verboden, ter diligenter van de betrokken burgemeesters; doch reeds bij besluit van den 19 September 1817 trok de Gouverneur zijn vroeger besluit in, daarbij te kennen gevende, dat het was geweest eene revolutie van den directeur generaal voor de zaken van de R.C. Eeredienst van 22 November 1816, No. 709, waarbij de gouverneurs werden geïnviteerd van te zorgen: "Dat openbare plegtigheden der Roomschegezinden werden te keer gegaan, op alle plaatsen, waar dezelve niet gebruikelijk zijn."

Dit besluit draagt als het ware de kenmerken eener verontschuldiging; men leest daar, "dat hij, gouverneur, zijn verbod niet had uitgestrekt tot de gemeente Huissen, omdat hij wist, dat aldaar de openbare processsiën van oudsher gebruikelijk waren, weshalve hij de burgemeesters van Zevenaar, Duiven en Wehl uitnoodigt, de Pastoors hunner gemeenten te verwittigen, dat, wanneer dergelijke godsdienstplegtigheden steeds vanouds in hunne gemeenten hebben plaats gehad, dezelve voortaan ongehinderd kunnen plaats grijpen."

Onder dagteekening van 30 Mei 1822 No. 182/178 deelt de Hoofdschout van Zevenaar officieel ter informatie van de Pastoor van Zevenaar een afschrift mede van eene aanschrijving van den toenmalige Gouverneur van Gelderland van 25 Mei 1822, welke stuk [in 't Pastoraal van Zevenaar voorhanden] ter kennis van den Hoofdschout brengt, dat de Koning heeft goed gevonden bij secreet besluit van 23 April litt ú te bepalen, "dat het houden van openbare processsiën zal worden toegelaten in die gemeenten der Noordelijke Provinciën, alwaar zulks zonder interruptie altijd heeft plaatsgehad."

De grondwet van 1848 heeft aan deze verordeningen en besluiten de kroon opgezet en de openbare oefeningen van godsdienstige plegtigheden, buiten de kerken en besloten plaatsen voor Groessen opnieuw verzekerd, even als

zulks vroeger bij traktaten was geschied.

Art.167 veroorlooft die oefening ook voor de toekomst, overal waar zij vroeger krachtens de wetten en reglementen was toegelaten.

Onder die wet behoort in de eerste plaats, ook ten aanzien van Groessen [nadat het Nederlands geworden is] het aangehaalde Art.45 van de wet van 18 Germinal jaar X en in de tweede plaats het speciaal Koninglijk besluit van 23 April 1822, hetwelk als toenmaals vanwege de Regering aan de betrokken Pastoors medegedeeld volgens de jurisprudentie van den Hoogenraad, als behoorlijk afgekondigd moet worden beschouwd.

Overigens behoort wel te worden opgemerkt, dat de Regering bij de grondwetsherziening van 1848 op verzoek der Staten Generaal, eene lijst heeft overgelegd van de verordeningen in Art.167 bedoeld, welke lijst in het bijvoegsel der Staatscourant en bij Voerdien en Boissevain te vinden, de beide aangehaalde verordeningen, evenals de circulaire van 30 Germinal XI jaar uitdrukkelijk opgenoemd.

De pastoor van Groessen (Gemeente Duiven).

VERENIGINGSNIEUWS

Agenda

20 september Voordracht verzorgd door de heer ne mevrouw Leicher over St.Remigius en de Frankische koning Clovis.

14 oktober Werkgroepenbijeenkomst

25 oktober Inloopavond met inleiding over neergestorte vliegtuigen tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Dutch Aircraft Examination Group.

15 november Voordracht (wordt nog aangekondigd)

16 december Inloopavond (wordt nog aangekondigd)

Aanvang telkens om 20.00 uur in de Remigiusschhol, ingang aan het Droopad

INHOUDSOPGAVE

F. Staring:

De Processie of Omdracht van Groessen

VERENIGINGSNIEUWS